

УДК 027.021(477-25):021.85:005.56

Олена Вихристюк,

головний бібліотекар НБУВ

Валентина Яновська,

головний бібліотекар НБУВ

Алла Ятченко,

головний бібліотекар НБУВ

**МІЖНАРОДНИЙ КНИГООБМІН
У СВІТОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ
(НА ПРИКЛАДІ СПІВРОБІТНИЦТВА НБУВ З ОКРЕМИМИ КРАЇНАМИ)**

У статті розглянуто та проаналізовано стан міжнародного книгообміну у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського з 2013 по 2015 рр. На прикладі партнерства з науковими установами Європи та Азії доведено, що книгообмін є стабільним і ефективним джерелом комплектування іноземними виданнями у НБУВ та мережі бібліотек НАНУ. Визначено основні тенденції бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах глобалізації інформаційного простору.

Ключові слова: бібліотеки, міжнародний книгообмін, наукова інформація, наукові установи, партнери, бібліотечно-інформаційні ресурси, статистика книгообміну.

Концепція розвитку Національної академії наук України на 2014–2023 рр. покликана сприяти зростанню ролі вітчизняної науки як важливого чинника модернізації країни, збільшенню внеску Національної академії наук у забезпечення ефективного економічного і соціального розвитку України шляхом підвищення рівня фундаментальних і прикладних досліджень, активізації досліджень і розробок, розвитку інфраструктури досліджень, поліпшення інформаційного забезпечення та подальшої інтеграції у міжнародне наукове співтовариство [1].

Сьогодні Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є багатопрофільною науково-дослідною установою з 15-мільйонним фондом документів на всіх видах носіїв інформації, що здійснює дослідження з проблем бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформатики; вивчення і впровадження сучасних технологій інформаційно-аналітичного забезпечення науки й управлінських структур;

формування, інтеграції і введення до суспільного обігу масивів наукової інформації; інформаційного супроводу науково-дослідної діяльності, освіти, культури, управління [2].

Одним з пріоритетних напрямів науково-дослідної роботи Бібліотеки, затверджених Президією НАН України, у рамках яких здійснюється науково-дослідна діяльність, є формування і використання науково-інформаційних ресурсів [3].

У рамках виконання загальної бібліотечної наукової теми «Організація інформаційно-бібліографічних ресурсів як складова формування вітчизняного інтегрованого інформаційного простору (2014–2016 рр.)», підрозділу «Дослідження особливостей міжнародного книгообміну в системі організації бібліотечно-інформаційних ресурсів» було проведено відповідне дослідження за період з 2008–2012 рр. Результати наведено у статті «Сучасні підходи до міжнародного книгообміну у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського», де зазначено, що міжнародний книгообмін, незважаючи на загальну тенденцію до скорочення, залишається важливим джерелом комплектування іноземною літературою. В наш час головним критерієм оцінки значення книгообміну є не кількість, а інформаційна цінність отриманих видань, розширення контактів з метою виявлення та реалізації нових форм і методів роботи в галузі МКО [4].

На сучасному етапі НБУВ здійснює книгообмін з 678 партнерами з книгообміну у 68 країнах світу [5]. У табл. 1 наводимо статистичні дані про те, як змінювався кількісний склад партнерів з книгообміну протягом останнього часу.

Таблиця 1

Склад партнерів НБУВ з міжнародного книгообміну

	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Академії наук	51	51	50
Національні та великі державні бібліотеки	73	73	72
Університети	152	152	141
Редакції наукових журналів	13	12	12
Музеї	51	51	48
Наукові установи	387	378	355
Всього партнерів	718	717	678

Аналізуючи кількісний та якісний склад партнерів НБУВ з МКО за останні три роки, слід зауважити, що таке співвідношення наукових установ дозволяє формувати універсальний за змістом фонд наукових видань.

Співробітниками сектору іноземних бібліотечних ресурсів систематично проводиться пошукова робота, яка спрямована на встановлення нових книгообмінних зв'язків та розширення вже існуючих договорів на взаємовигідних умовах. Референтами проводиться щоденне листування із зарубіжними партнерами з метою уточнення та підтвердження отриманої літератури, відбір нових наукових видань за списками або на сайтах наукових установ для поповнення фондів НБУВ та бібліотек мережі НАН України, здійснюється формування замовлень від зарубіжних партнерів на українську наукову літературу.

Проведено статистичний аналіз кількості назв та комплектів періодичних видань, які отримала НБУВ та мережа НАН України у 2014–2016 рр. з усіх країн, з якими здійснюється книгообмін. Загальна кількість отриманих періодичних видань становить 2234 назв / 2440 комплектів. За тематикою періодичні видання можна розподілити наступним чином:

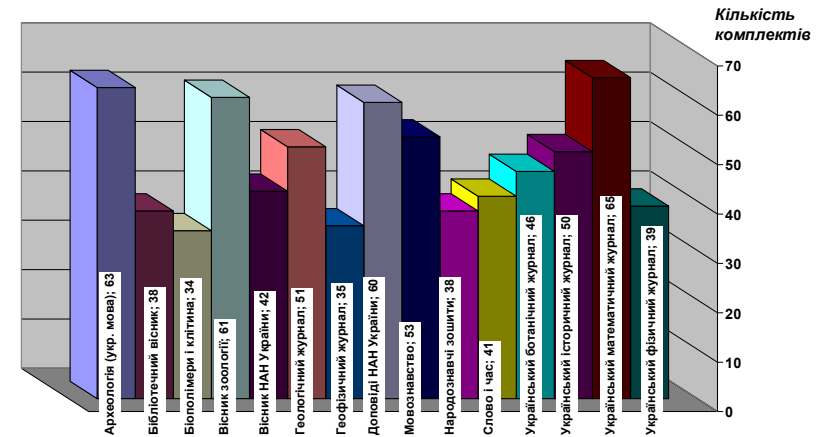
- природничі науки – 862 назви / 1056 комплектів;
- суспільні та гуманітарні науки – 1057 назв / 1069 комплектів;
- технічні науки – 209 назв / 209 комплектів;
- універсального змісту – 106 назв / 106 комплектів.

Найбільша кількість надходжень припадає на європейські країни (53 % від загальної кількості літератури за даними 2015 р.), на другому місці країни СНД, на третьому – азіатські країни.

Загальні показники по МКО за цей період свідчать про зменшення кількості отриманої літератури у зв'язку з недостатнім фінансуванням МКО, зокрема відправлення літератури за кордон. Якщо у 2009 р. було відправлено 18 382 примірників наукових видань, то у 2015 р. – 2287 примірників. На 2016 р. на відправку заплановано всього 70 тис. грн, тоді як для виконання своїх зобов'язань перед зарубіжними партнерами і відправки українських академічних видань за минулі роки потрібно близько 500 тис. грн.

У 2014 р. з метою вивчення потреб партнерів з МКО було проведено моніторинг замовлень вітчизняних періодичних видань зарубіжними партнерами. Дані щодо попиту на українську періодику відображені у діаграмі:

Моніторинг використання вітчизняних періодичних видань зарубіжними партнерами

Значним попитом у партнерів з МКО користуються також українські продовжувані видання, зокрема збірники наукових праць фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У 2014 р. було отримано таку кількість замовлень на продовжувані видання НБУВ:

- «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» – 50 компл.;
- «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» – 40 компл.;
- «Рукописна та книжкова спадщина України» – 58 компл.;
- «Слов'янська обрії» – 18 компл.;
- «Українська біографістика» – 25 компл.

Замовлення на продовжувані видання мережі інститутів НАН України надійшли в такій кількості:

- «Держава і право» – 15 компл.;
- «Кибернетика и вычислительная техника» – 30 компл.;
- «Наносистемы и наноматериалы» – 30 компл.;
- «Оптоэлектроника и полупроводниковая техника» – 17 компл.;
- «Збірник праць Інституту математики НАН України. Проблеми теорії наближення функцій та суміжні питання» – 20 компл.;

- «Проблеми безпеки атомних електростанцій і Чорнобиля» – 25 компл.;
- «Проблеми загальної енергетики» – 18 компл.;
- «Труди Інститута прикладної математики і механіки НАН України» – 12 компл.

Слід зазначити, що найбільшу кількість замовлень на продовжувані українські видання ми отримуємо від наших європейських партнерів, а саме від наукових закладів Польщі та Німеччини.

Таблиця 2

Кількісні показники здійснення МКО в НБУВ

Рік	Кількість партнерів	Надіслано партнерами				Отримано від партнерів			
		Всього	книг	Журн.	Прод.	Всього	книг	Журн.	Прод.
2013	718	6707	610	5204	893	14242	2491	9088	2663
2014	717	3214	209	2698	307	10749	1629	7016	2104
2015	678	2287	241	1950	96	9642	1812	6594	1236

Як свідчить практика, проведення книгообміну з кожною країною має свої особливості, урахування яких сприяє ефективності книгообмінних контактів. Крім об'єктивних обставин, результати книгообміну великою мірою залежать від особистих якостей референта, його ерудиції, наполегливості, розуміння суті сучасної політики здійснення міжнародного книгообміну, знання мов, а також уміння орієнтуватися в суспільно-політичній ситуації у світі.

Зупинимось на співпраці НБУВ з науковими установами Чеської Республіки.

Наукові та культурні зв'язки з установами Чеської Республіки мають давні традиції. Книгообмінні зв'язки між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та науковими установами Чеської Республіки були започатковані ще у другій половині 20-х років ХХ ст., а у післявоєнний період були відновлені на початку 1960-х років. Проте найбільш інтенсивний книгообмін здійснювався у період з 1975 по 1990 рік.

На сучасному етапі Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського співпрацює в галузі книгообміну з 24 бібліотеками

наукових установ Чеської Республіки. Серед них є три всесвітньовідомі бібліотеки:

- Національна бібліотека Чеської Республіки (Прага).
- Центральна бібліотека Академії наук Чеської Республіки (Прага).
- Слов'янська бібліотека у м. Прага.

Бібліотека підтримує книгообмінні зв'язки з бібліотеками наукових інститутів Академії наук Чеської Республіки. Всього у 2016 р. НБУВ має контакти з 10 бібліотеками наукових інститутів. До їх числа належать:

- Бібліотека інституту наукової інформації при Університеті сільського господарства і лісівництва ім. Г. Менделя (Брно);
- Бібліотека Інституту археології АН Чеської Республіки (Прага);
- Бібліотека Інституту археології АН Чеської Республіки (Брно);
- Бібліотека Інституту паразитології АН Чеської Республіки (Чеське Будійовице);
- Бібліотека Інституту математики АН Чеської Республіки (Прага);
- Бібліотека Інституту держави і права АН Чеської Республіки (Прага);
- Бібліотека Інституту гідродинаміки АН Чеської Республіки (Прага);
- Бібліотека Інституту соціології АН Чеської Республіки (Прага);
- Бібліотека Інституту біології АН Чеської Республіки (Брно);
- Бібліотека Національного інституту народної культури (Стражице).

Окрему частину партнерів становлять бібліотеки університетів. Серед перших бібліотек-партнерів була Центральна бібліотека Університету ім. Т. Масарика у Брно (стосунки з нею започатковані у 1961 р. Існують книгообмінні стосунки з Бібліотекою Остравського університету в м. Острава (книгообмін розпочато у 1997 р.). Пізніше у 2008 р. була встановлена домовленість про книгообмін з бібліотекою Технічного університету в м. Ліберець, у 2009 р. – з бібліотекою Університету в м. Пардубіце, у 2010 р. – з Центральною бібліотекою Факультету мистецтв Університету ім. Т. Масарика в Брно, у 2013 році – з Бібліотекою природознавчого факультету Карлового університету в Празі, і наприкінці 2015 року встановлено книгообмін з Кафедрою славістики Філософського факультету Університету ім. Ф. Палацького в Оломоуці.

Крім університетів НБУВ має контакти з трьома музеями і зв'язок з Чеською геологічною службою.

В рамках книгообміну від чеських партнерів НБУВ отримує книжкові видання та періодичу. За останні три роки (2013–2015 рр.) книжкові видання

складають приблизно 14 % від всієї літератури, яка надходила з Чеської Республіки. Монографії надходять як у рамках діючих угод, так і шляхом відбору видань за списками партнерів. Загальна кількість назв чеських періодичних видань (станом на початок 2016 р.) становить 44 назви журналів і 8 назв продовжуваних видань. За тематикою періодичні видання можна розподілити таким чином:

- 18 журналів (41 %) – видання з гуманітарних наук;
- 23 журнали (52 %) – видання з природничих наук та математичних наук;
- 3 журнали (7 %) – видання з технічних наук.

Якщо порівняти загальну кількість у 2013–2015 роках, то можна відзначити тенденцію до скорочення загальної кількості чеських видань, які надходять до НБУВ. Про це свідчать наведені в табл. 3 дані:

Таблиця 3

Надходження видань з Чеської Республіки

Рік	Всього	Книг	Журналів	Продовжуваних видань	Інших видів видань
2013	336	22	268	41	5
2014	285	15	254	15	1
2015	292	90	191	10	1

Чеським партнерам з книгообміну НБУВ надсилає книжкові та періодичні видання. Хоча, на сучасному етапі для більшості чеських партнерів в рамках книгообміну бібліотека надсилає тільки періодичні видання. Книжкові видання надсилаються лише за попередньою домовленістю і їх кількість становить не більше 35 % від загальної кількості вітчизняних видань, які надсилалися партнерам у 2013–2015 рр.

Різноманітність тематики друкованих видань цілком залежить від установи, з якою діє угода про книгообмін.

Скорочення фінансування на поштові витрати у період з 2010–2015 рр. негативно вплинуло на стабільність книгообмінних стосунків між НБУВ та чеськими партнерами з книгообміну. Частина чеських партнерів була змушена скоротити кількість видань, яку надсилала до НБУВ протягом

тривалого часу, а є і такі установи, які припинили надсилати нам чеську періодику взагалі. Так, у середині 2015 р. перестала надходити література від Інституту аграрної економіки і інформації в Празі. До цього часу НБУВ від Інституту регулярно отримувала 10 назв (11 комплектів) журналів переважно аграрної та сільськогосподарської тематики.

Саме через брак фінансування для відправки літератури Бібліотека започаткувала з 2010 р. співпрацю з Чеським центром у Києві, який входить до складу мережі чеських центрів і працює під керівництвом Міністерства закордонних справ Чеської Республіки. У липні 2010 р. та березні 2011 р. саме через Чеський центр було організовано відправку українських книжок та періодики для наших чеських партнерів: Національної бібліотеки Чеської Республіки (Прага), Центральної бібліотеки Академії наук Чеської Республіки (Прага) та Слов'янської бібліотеки (Прага). Співпраця з Чеським центром триває і зараз.

У листопаді 2015 р. через посередництво Чеського центру була передана література для Слов'янської бібліотеки – одного із перших партнерів з книгообміну. Книгообмінні зв'язки з цією установою започатковані ще у 1927 р. Слов'янська бібліотека у Празі від 1958 р. є самостійним відділом Національної бібліотеки Чеської Республіки. Це одна з найвизначніших світових бібліотек в галузі славістики. Зібрання українки у Слов'янській бібліотеці в Празі – одна з найбільших поза межами України, її книжковий фонд нараховує понад 800 тисяч томів, з яких понад 70 тисяч – з українською тематикою.

Серед видань, які отримує НБУВ від Слов'янської бібліотеки, є багато українознавчих, які протягом багатьох років поповнюють колекцію українки нашої бібліотеки та публікації самої бібліотеки. Останнім часом НБУВ отримала такі українознавчі видання: Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. – Пряшів, 2001; Мирослав Іллюк. На пульсі часу. – Пряшів, 2012; Ганудель З. Струни серця Ірини Невицької. – Пряшів, 2010; Олар Єва. Акорди дня. – Пряшів, 2014.

Серед країн, з якими НБУВ здійснює тривалий час міжнародний книгообмін, є Румунія. Книгообмін між НБУВ та науковими установами Румунії був започаткований ще у 30-ті роки ХХ ст. У 1934–1935 рр. Бібліотека підтримувала книгообмін з 14 науковими установами Румунії. Нині НБУВ здійснює книгообмін з 18 науковими установами та бібліотеками Румунії, серед них бібліотеки інститутів, університетів, наукових установ АН Румунії, товариств, музеїв та інших наукових організацій.

Загальний обсяг надходжень, які НБУВ отримує від наукових установ Румунії, складає 102 назви журналів та збірників, що дають цінну наукову інформацію з різних галузей знань. Велику кількість румунських журналів НБУВ отримує англійською мовою, що дало можливість використовувати румунські видання для наукових досліджень.

За тематикою ці періодичні видання у відсотковому відношенні розподіляються таким чином:

- фізико-математичні і природничі науки – 30 %;
- технічні науки – 28 %;
- гуманітарні науки – 42 %.

Серед них: «Proceedings of the Romanian Academy. Series A: Mathematics, Physics», «Revista Istorică», «Romanian Reports in Physics», «Romanian Journal of Physics», «Univerasity Politehnica of Bucharest. Scientific Bulletin. Series C: Electrical Engineering», «Library and Information Science Research», «Management and Marketing», «Philobiblon» та інші. Румунські партнери надсилають видання довідкового і бібліографічного характеру, цінні монографічні видання з науки, техніки, культури і мистецтва.

Зі свого боку до Румунії ми надсилаємо 32 назви українських журналів та академічні видання. У зв'язку зі зменшенням фінансування книгообміну з 2010 р. року була скорочена відправка українських видань. Кількісне співвідношення отриманої та відправленої літератури за останні три роки (2013–2015 рр.) таке: отримано – 995 одиниць, відправлено – 122 одиниці.

Таблиця 4

Книгообмін з науковими установами Румунії

Рік	Кількість партнерів	Відправлено (всього одиниць)	Отримано (всього одиниць)
2013	16	93	373
2014	16	29	316
2015	18	0	306

Незважаючи на скорочення чисельності зарубіжних партнерів з книгообміну в Румунії, кількість отриманої літератури протягом останніх років залишається стабільною.

Також слід зазначити, що в останні роки, з розвитком електронних ресурсів, НБУВ почала отримувати видання на електронних носіях. З Румунії ми отримуємо 6 назв журналів на дисках: «Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Ser., Mathemstics», «Bulletin of the Transilvania. University of Brasov. Ser., Sciences of Social Sciences», «Bulletin of the Transilvania. University of Brasov. Ser., Engineering Sciences», «Bulletin of the Transilvania. University of Brasov. Ser., Philology, Cultural Studies» та інші.

Найбільш активними партнерами є Бібліотека АН Румунії (книгообмін відновлено у 1950 р.) та Національна бібліотека Румунії (книгообмін відновлено у 1956 р.).

З Бібліотекою АН Румунії книгообмінні зв'язки мають давні традиції. Перерваний в часи війни, він був відновлений у 1950 році. Згідно з договором між нашими установами НБУВ повинна отримувати всі журнали та книжки, що видаються Румунською Академією наук. Нині НБУВ отримує 34 назви журналів та періодичних видань. Серед них такі журнали: «Proceedings of Romanian Academy. Ser. A: mathematics, physics», «Revue Roumaine de chimie», «Revue Roumaine de philosophie», «Romanian journal of physics» та інші.

НБУВ повинна надсилати 15 назв журналів та одну назву продовжуваного видання. Серед них: «Археологія», «Бібліотечний вісник», «Вісник НАН України», «Вестник зоології», «Гидробиологический журнал», «Доповіді НАН України» та інші.

За останні три роки до Бібліотеки АН Румунії 64 примірники журналів та книжок, отримала – 313 одиниць румунських видань. Основні цифри, які характеризують обмін між Бібліотекою АН Румунії та НБУВ, наведені в табл. 5:

Таблиця 5

Книгообмін з Бібліотекою АН Румунії

Рік	Отримано (всього одиниць)	Відправлено (всього одиниць)
2013	134	19
2014	82	23
2015	97	22

Книгообмін з Національною бібліотекою Румунії був встановлений у 1956 р. Нині НБУВ отримує дві назви румунських журналів. Щодо монографій, то тричі на рік Національна бібліотека Румунії надсилає нашій бібліотеці для відбору списки нових видань з усіх галузей знань. НБУВ відправляє дві назви українських періодичних видань. НБУВ пропонує списки українських видань, які відображені на сторінці НБУВ, а також свої видання: наукові праці, методичні рекомендації, посібники та інші власні публікації.

До числа бібліотек, з якими у нас склалася плідна співпраця, належить і Бібліотека політехнічного університету в Бухаресті, яка регулярно надсилає НБУВ свої видання. Серед них: «University «Politehnic» of Bucharest. Scientific Bulletin. Series A: Applied Mathematics and Physics; Series B: Chemistry and Materials; Series C: Electrical Engineering; Series D: Mechanical Engineering». В обмін НБУВ відправляє такі журнали: «Доповіді НАН України», «Фізика напівпровідників», «Радиофизика и радиоастрономия».

Особливості наукового співробітництва в галузі міжнародного книгообміну з великими науковими центрами Польщі мають свої особливості, так як Україну і Польщу поєднує спільне історичне минуле та взаємодія двох культур. В Україні проживає 219 тис. етнічних поляків. Задоволенню духовних потреб великої польської спільноти в Україні сприяє реалізація багатьох державних програм. На сьогодні польсько-українські дослідження є пріоритетним напрямом наукових студій. Це засвідчено спеціальною угодою між НАН України та Польською академією наук (ПАН) (2005–2008) та угодою між НБУВ та Бібліотекою Народною у Варшаві з метою вивчення спільної історико-культурної спадщини. Всі ці чинники впливають на формування польської наукової колекції у фондах НБУВ.

Нині НБУВ здійснює книгообмін з 103-ма науковими установами Польщі: п'ять галузевих академій, 29 бібліотек ПАН, 15 університетів, вісім державних бібліотек, вісім політехнічних інститутів, вісім музеїв, вісім наукових товариств, дві асоціації українців, архів, 19 наукових інститутів, Міністерство оборони Польщі, Вища державна контрольна інспекція Польщі, Фондація ім. Стефана Баторія.

Найбільшу групу партнерів складають бібліотеки інститутів ПАН. Дослідження цих інституцій охоплюють майже всі напрями сучасної науки. Важливим складником обміну є найстаріші університети Європи: Ягеллонський (Краків), Люблінський, Познанський, Гданський,

Торунський, Вроцлавський та інші університети країни. Найбільше науково-технічних видань надходить від польських політехнік. Наукові товариства, музеї – основне джерело надходжень літератури з етнографії, краєзнавства та археології.

Репертуар надісланої та отриманої наукової періодики постійно змінюється відповідно до фінансових можливостей наукових закладів. Завдяки використанню Інтернету ми маємо змогу оперативно здійснювати пошук і відбір нових видань. Постійно ведеться пошук нових періодичних видань. Всі наукові заклади Польщі поєднує постійний інтерес до публікацій пов'язаних з рукописною та книжковою спадщиною, історичним минулим, археологічними відкриттями та етнографічними дослідженнями. Своєю чергою, польська книжкова колекція у фондах НБУВ є універсальною за змістом. Протягом останніх років від Інституту історії ПАН було отримано велику збірку видань, у якій висвітлювалися архівні документи, які відтворюють історичні події 1939–1956 рр. Католицький Університет у Любліні поповнив фонди НБУВ цінними виданнями щодо сучасних польсько-українських відносин, а саме: «Українсько-польський досвід розвитку економічного співробітництва» та «Багатокультурна традиція Польщі і України».

Репертуар обмінної літератури за останні роки змінюється у зв'язку з економічним становищем обох країн (державні та академічні бібліотеки Польщі значно скоротили кількість видань для обміну). Для того, щоб утримувати книгообмін на певному рівні, потрібно регулярно здійснювати моніторинг можливостей кожного партнера. Щороку корегується репертуар українських журналів та продовжуваних видань для партнерів з книгообміну. Останнім роки спостерігається вагоме скорочення обміну друкованими виданнями (видавці надають перевагу дешевшим електронним версіям). Постійно ведеться пошук нових партнерів та вивчення їх можливостей.

Університети є одними з наших перспективних партнерів, тому що мають потужну видавничу діяльність і пропонують багато видань без посередників на відміну від академічних бібліотек, які значно скоротили обсяг пропонованої літератури для обміну у зв'язку з переходом багатьох журналів в електронний формат. НБУВ має постійне стає коло основної маси партнерів, з якими співпрацюємо протягом багатьох років. Дослідження співпраці з науковими закладами Польщі свідчать про те, що основне коло партнерів склалося у 60-х роках ХХ ст. Співпраця з ними

неодноразово перевірялася на міцність, але втрималася завдяки довірі, взаємодії та толерантності.

Сьогодні, коли створюється світова система інформації, особливого значення набуває співпраця з країнами Азії. В першу чергу це стосується Китаю, Тайваню і Південної Кореї. Це зумовлено історичними, соціологічними та економічними чинниками.

На Китай припадає 4,4 % всіх наукових праць, опублікованих у світі. Коли мова йде про книгообмін з Китаєм, передусім необхідно відзначити успіхи цієї країни за останнє десятиліття в усіх галузях науки та техніки, що стрімко розвиваються. В країні швидко змінюється і видавнича галузь, поліпшується якість поліграфічної продукції, багато видань друкуються різними мовами

Тільки проголошення незалежності нашої країни у 1991 році поклато початок справжньому відродженню в Україні сходознавства (орієнталістика) і сприяло активному розвитку книгообміну з науковими закладами Китайської Народної Республіки.

На сучасному етапі НБУВ здійснює книгообмін з такими науковими установами:

- 1) Національна бібліотека Китаю;
- 2) Національна геологічна бібліотека Китаю;
- 3) Національна бібліотека морських досліджень Китаю;
- 4) Китайська міжнародна книжкова корпорація;
- 5) Редакція журналу «Geoscience Frontiers» (видається спільно з видавництвом «Elsevier» (книгообмін встановлено у 2012 р.).

Найбільш активно і плідно наша Бібліотека співпрацює з Національною бібліотекою Китаю, яка є універсальним науковим закладом, національним сховищем публікацій, Національним бібліографічним центром і центром розвитку бібліотечної галузі. Тематика китайських видань охоплює майже всі галузі наукових досліджень. У фондах НБУВ зберігаються унікальні видання Піднебесної, що відображають духовні цінності культури китайців, історію, філософію мистецтва та літератури Китаю.

Цього року НБУВ отримала шляхом книгообміну від Національної бібліотеки Китаю унікальну книжкову серію «Китайская классика на китайско-русском языке», багатотомні видання «The History of People's Republic of China», «China Classics», «Chinese Classical Architectural». Унікальним виданням є «Великий уйгуро-китайський словник», отриманий з Національної бібліотеки Китаю. Нещодавно до Бібліотеки

надійшла серія книг «Window to China». До її складу входять словники, підручники, довідники, путівники, а також різного роду раритетні видання. Всього вона налічує 205 книжок, серед них: «500 Years of China, History of China», «Story of Silk Road», «Tibetan Folk Art». Щомісяця нам пропонуються нові списки книг для обміну.

Постійно ведеться пошук нових періодичних видань, в результаті чого отримано такі нові журнали та щорічники: «Journal of Library Science in China», «The Documentation», «National Library of China. Yearbook», «Law Yearbook of China», «The Yearbook of China Tourism. Statistics», «The People's Republic of China. Yearbook».

Цінні періодичні видання, які надходять регулярно і користуються великим попитом у науковців це такі: «Chinese Science Bulletin»; «Science in China», «Beijing Review», «Economic Management Journal», «Biological Review», «Geoscience Frontiers», «Journal of Library in China», «Journal of Library Science in China», «Journal of the National Library of China».

Таблиця 6

Книгообмін з науковими установами КНР

Рік	Отримано (всього одиниць)	Відправлено (всього одиниць)
2013	988	227
2014	466	80
2015	591	75

Підсумовуючи все, слід відзначити, що спостерігається подорожчання наукових видань та поштових послуг, обмеження фінансування. За останні декілька років ціни на періодичні видання на світовому ринку зросли на 6 %. Підвищення цін на передплатні періодичні видання вплинуло на спроможність бібліотек в усьому світі поповнювати свої фонди сучасною науковою періодикою на рівні, необхідному для підтримки наукової функції інститутів, які вони обслуговують.

Перевагами міжнародного книгообміну, як безвалютного джерела комплектування фондів НБУВ, є можливість отримувати малотиражні

іноземні видання, новітню наукову інформацію, необхідну для користувачів і вчених НАН України.

Зважаючи на те, що НБУВ має зібрання світової наукової періодики, за своїм статусом вона повинна її поповнювати за прикладом роботи найбільших бібліотек світу, які, маючи сучасні електронні бази періодичних видань, не відмовляються і від друкованих версій журналів.

Важливою умовою забезпечення належного формування фондів бібліотек зарубіжною науковою літературою є чітке та оперативне виконання замовлень наших партнерів на українські видання.

Міжнародний книгообмін, який здійснює НБУВ, пропагує за кордоном незалежну Україну, її науку та культуру, сприяє подальшому розвитку фундаментальних досліджень вітчизняних учених, знайомлячи їх з новою іноземною науковою літературою, а також зміцненню культурних зв'язків між Україною та іншими країнами світу. Інформаційне забезпечення вчених є одним з основних факторів, що визначає продуктивність наукового пошуку, і його неможливо реалізувати без всебічного розвитку міжнародних наукових контактів.

Слід зауважити, що бібліотеки, прагнучи зробити міжнародний книгообмін ефективнішим та кориснішим для себе, змінили свої підходи до нього. Простежується загальна тенденція скорочення книгообміну друкованими виданнями (причини загальновідомі: подорожчання видань та поштових послуг, обмеження фінансування) та поява електронних форм видань і електронного доступу, що значно полегшує доступ до інформації. НБУВ, як і інші бібліотеки, прагне сьогодні оптимізувати загальні підходи до комплектування фондів іноземними виданнями. Узагальнюючи, наголосимо:

- міжнародний книгообмін, незважаючи на загальну тенденцію до скорочення, залишається важливим джерелом комплектування фондів іноземною літературою;
- необхідно проводити суворий відбір найбільш значущих для Бібліотеки видань, тобто, критерієм оцінки значення книгообміну повинно стати не кількість, а інформаційна цінність отриманих видань;
- з появою інших носіїв потрібна розробка стратегії та розвитку обміном такою інформацією;
- слід розширювати професійні контакти Бібліотеки з зарубіжними науковими установами та інформаційними центрами з метою виявлення та реалізації нових форм і методів роботи в галузі МКО.

- Тому для подальшого успішного проведення книгообміну необхідно:
- забезпечувати достатнє фінансування на потреби міжнародного книгообміну;
 - впроваджувати належний рівень програмно-технічного забезпечення;
 - створювати власні бібліотечно-інформаційні ресурси для пропозицій партнерам з книгообміну;
 - систематично вивчати теми наукових доробок науково-дослідницьких установ НАНУ та корегувати профіль комплектування НБУВ іноземними виданнями;
 - домагатися збереження ядра іноземних видань, корегуючи відповідно до вимог часу;
 - проводити систематичний моніторинг використання читачами видань, що надійшли.

Основне завдання бібліотечного руху на сучасному етапі полягає в постійному розвитку бібліотек як фундаментальної ланки освітньої, культурної і суспільної інфраструктури країни.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку НАН України на 2014–2023 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua/UA/Conception/Pages/contents> – Назва з екрана.
2. Кулаковська Т. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як науково-дослідна установа: основні напрями діяльності. // Вісник Львівського університету. – 2010. – Вип. 5. – С. 165–172.
3. Малолетова Н. та ін. Сучасні підходи до міжнародного книгообміну у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2013. – Вип. 38. – С. 131–153.
4. Українські матеріали у Словянській бібліотеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.lnu.edu.ua/slavyistyka/n59/024.pdf> – Назва з екрана.
5. Національна академія наук України : основні підсумки діяльності у 2009–2014 роках і головні завдання наступного періоду. Сесія Загальних зборів НАН України 15 квітня 2015 року [Електронний ресурс].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2017 р.

Olena Vykhrystiuk,

main librarian, Vernadsky National Library of Ukraine

Valentyna Yanovska,

main librarian, Vernadsky National Library of Ukraine

Alla Yatchenko,

main librarian, Vernadsky National Library of Ukraine

International book exchange in the world information environment (cooperation of the Vernadsky National Library of Ukraine with other countries)

Today Vernadsky National Library of Ukraine is responsible for an international book exchange with scientific organization in 64 countries around the world. For the last years the changes of utmost importance to an international book exchange organization and implementation approaches have been achieved. With the advent of modern communication equipments many scientific publications have made a transition to an online format. The lack of funding for a regular publication shipping abroad forced many exchange partners into ceasing an international book exchange with Vernadsky National Library of Ukraine. The reasons are generally known: a price rise of postal services; a lack of funding; appearance of electronic format publications and electronic access. But an international book exchange is remaining an important acquisition source of international publications. The evolution criterion of the book exchange importance should not be determined as quantity, but the received publications information value is a general standard. It is necessary for the Library to broaden contacts with international scientific organizations and information centers in order to identify and implement new working methods and work formats in the area of an international book exchange.

Keywords: library, international book exchange, scientific information, scientific organizations, partners, library and information resources, statistics of book exchange.

УДК 021.64(045)+025.355ОРАС(045)

Ірина Баньковська,

головний бібліотекар Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ОРГАНІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ КОНСОРЦІУМІВ (ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ЗАРУБІЖНИХ БІБЛІОТЕК)

Стаття базується на матеріалах зарубіжних видань і описує теоретичні питання та досвід організації бібліотечних консорціумів, діяльність яких пов'язана зі створенням зведених електронних каталогів та каталогів наступного покоління.

Ключові слова: бібліотечні консорціуми, бібліотечна кооперація, зведені електронні каталоги, каталоги наступного покоління.

Консорціуми, як і кооперація, – звичне явище у бібліотечній практиці різних країн. Командна робота кількох бібліотек робить реальними цілі, що є недосяжними для однієї окремої бібліотеки. Зведений електронний каталог на рівні країни чи на рівні одного типу бібліотек країни – цілком посильне завдання для консорціуму.

Теоретичні знання та досвід інших організацій завжди можна використати у створенні власних проєктів, – це допомагає уникнути чужих помилок. Матеріал, поданий нижче, містить стислу інформацію про консорціуми, та приклади діяльності конкретних організацій і їх електронних каталогів. Програмне забезпечення, на якому можуть працювати зведені каталоги, може бути різним, але у даній статті за приклади взяті консорціуми, що мають досвід роботи із продуктами фірми Ex Libris.

Існують різні визначення поняття «консорціум»¹ – як ширші, так і вужчі, але загальну суть терміна можна сформулювати так: консорціум – це група незалежних бібліотек (двох і більше), що погодилися співпрацювати разом для забезпечення своїх певних потреб [1].

В цілому, консорціуми є прикладом бібліотечної кооперації і слугують стратегічним рішенням для зменшення бюджетних витрат та максимізації сервісів, що пропонуються для користувачів. Своєю участю у консорціумах бібліотеки-учасники погоджуються на спільне використання ресурсів, а

¹ Маються на увазі саме бібліотечні консорціуми.